

LİBERALİZM, TOPLULUK, KÜLTÜR

WILL KYMLICKA

ÇEVİREN
HASAN AYER



WILL KYMLICKA

Kanadalı felsefeci, siyaset bilimci, yazar (d. 1962). Çağdaş siyaset felsefesinin ve özellikle çokkültürcülük tartışmalarının önde gelen isimlerinden biridir. Kingston'daki Queen's Üniversitesi'nde Felsefe Profesörüdür. Oxford Üniversitesi'nde doktorasını tamamladıktan sonra hem Kanada'da hem de uluslararası düzeyde siyaset teorisi alanında çalışmalar yapmıştır. Çalışmaları, liberalizmin bireysel özgürlükleri koruma iddiası ile kültürel toplulukların tanınma ve korunma talepleri arasındaki gerilimi felsefi bir çerçevede çözümlemeye odaklanmıştır ve yalnızca akademik felsefeyi değil, aynı zamanda günümüz demokrasilerinde azınlık hakları, göçmen politikaları ve yerli halkların konumu üzerine yapılan siyasal tartışmaları derinden etkilemiştir. Başlıca eserleri: *Finding Our Way: Rethinking Ethnocultural Relations in Canada* (1998), *Politics in the Vernacular: Nationalism, Multiculturalism and Citizenship* (2001), *Multicultural Odysseys: Navigating the New International Politics of Diversity* (2007), *Zoopolis: Hayvan Haklarının Siyasal Kuramı* (2016), *Çokkültürlü Yurttaşlık: Azınlık Haklarının Liberal Teorisi* (2020), *Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş* (2022).

HASAN AYER

Ankara Üniversitesi DTCF İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. ODTÜ Felsefe Bölümü'nde analitik siyaset felsefesi alanında yüksek lisans eğitimine devam ediyor. Özel olarak liberal siyaset teorisi, yurttaşlık teorileri, muhafazakâr siyaset felsefesi, radikal sağ hareketler, çokkültürcülük teorileri, toplulukçuluk ve adalet teorileri alanında araştırmalar yapıyor. *Kualia Analitik Felsefe Dergisi*'nin kurucusudur. *Serbestiyet*, *Birikim Dergisi*, *Perspektif* ve *Independent Türkçe* gibi mecralarda erken cumhuriyetin milliyetçi reformları, popülizm ve Kürt meselesi üzerine yazılar kaleme almıştır. Başlıca çevirileri: *Stanford Siyasal İdeolojiler* (derleme, Hasan Yücel Başdemir ve Hasan Hakan Genç'le birlikte)

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	
KYMLICKA’NIN SİYASET FELSEFESİ: LİBERALİZM VE ÇOĞULCULUK ÜZERİNE ELEŞTİREL BİR OKUMA	11
ÇEVİRMEN ÖNSÖZÜ	19
TEŞEKKÜR	21
I	
GİRİŞ	23
I. KISIM	
LİBERALİZM	
2	
LİBERALİZM	31
3	
HAK VE İYİ	46
II. KISIM	
TOPLULUK	
4	
TOPLULUKÇULUK VE BENLİK	77
5	
TAYLOR’IN TOPLUMSALLIK ARGÜMANI	109
6	
MARKSİZM VE ADALET ELEŞTİRİSİ	141

III. KISIM
LIBERALİZM VE KÜLTÜRE ÜYELİK

7	
KÜLTÜR ÇOĞULLUĞUNA SAHİP TOPLUMLARDA LIBERALİZM	183
8	
KÜLTÜRE ÜYELİĞİN DEĞERİ	214
9	
AZINLIK KÜLTÜRLERİ İÇİN EŞİTLİK	237
10	
AZINLIK HAKLARI VE LIBERAL GELENEK	263
11	
WALZER VE AZINLIK HAKLARI	277
12	
AZINLIK HAKLARI VE TOPLULUKÇULUK	298
13	
GÜNEY AFRİKA'DA <i>APARTHEID</i>	307
SONUÇ	316
KAYNAKÇA	323
DİZİN	340

SUNUŞ

KYMLICKA’NIN SİYASET FELSEFESİ: LİBERALİZM VE ÇOĞULCULUK ÜZERİNE ELEŞTİREL BİR OKUMA

ARMAĞAN ÖZTÜRK¹

Giriş

Kymlicka’nın siyaset felsefesi kültürel özerklik taleplerinin yaygınlaştığı ve mikro-milliyetçiliğin güçlendiği bir konjonktürde kendi yetkinliğine ulaştı. Birey ile hak arasında kurulan özdeşliğe itiraz eden bir literatür geliştirdi düşünür. Oysa liberal gelenek içerisinde neredeyse tartışılmaz olan temel aksiyom sadece bireylerin hak sahibi gerçek varlıklar olduğu şeklindedir. Locke’dan Nozick’e kadar pek çok kuramcı ve filozof bu varsayım üzerine inşa etti felsefelerini. Bireyciliğe itiraz noktasında Kymlicka’yı saymazsak belki de tek ciddi istisna Rawls’un *Halkların Yasası* adlı metnidir.² Rawls ilgili çalışmasında halkları/devletleri hak sahibi özneler olarak görmüştü. Kymlicka’nın sistematik müdahalesiyle yeni bir söylem alanı açıldı. Düşünürün temel iddiası azınlık haklarının ve ortak hakların liberalizmle çelişmediğidir. Çünkü ona göre otonomi ile kültürel üyelik arasında güçlü bir bağlantı vardır. Ortak haklar kültürü koruyarak bireysel özerkliğin gelişmesine katkı sunar.³

Bu temel iddia dışında Kymlicka’nın siyaset teorisine katkısını iki bağlamda daha yorumlamak mümkündür: Yazımızda bir ölçüde değineceğimiz üzere çokkültürcülük ve topluluk-

¹ Doç. Dr. Artvin Çoruh Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü.

² Bkz. Rawls (2006).

³ Kymlicka (1995a: 75).

çuluk (veya komüniteryanizm) düşünürün tezlerini sınavabileceğimiz alternatif literatürlere karşılık gelmektedir. Çokkültürcülük bakımından katkının bir hayli zayıf olduğu söylenebilir. Çünkü Kymlicka bütün farklılıkları hak öznesi yapacak genel bir çerçeve sunmaz okuyucusuna. O sadece etnik-ulusal topluluklar üzerinde durur. Bu hatırlatma bağlamında yürüttüğü tartışmanın bazı ideolojik metodolojik sınırlılıkları vardır. İkinci olarak toplulukçuluğa değinilebilir. Düşünürün siyaset felsefesine müdahalesi toplulukçuluk ile liberalizm arasındaki kavganın⁴ yumuşaması yardımcı olmuştur. Kültürel grupların ortak haklarını kabul eden Kymlicka liberal bireyciliği bir toplulukçunun kabul edebileceği şekilde yeniden yorumlar. Ama bunu yaparken farklılıkları sınırlar. Topluluk içi farklılıklar bir dereceye kadar tanınır. Liberalizmin temel etik politik kodları bireysel otonomiye korumak için devreye sokulur.

Bireyci Çoğulculuğu Aşmak

Kymlicka, teorisini birkaç tane temel kavram üzerine bina eder: Bahsi geçen kavramlar sırasıyla otonomi, kültür ve haklardır. Düşünüre göre otonomi genel bir değer ve ortak bir iyidir. Özgürlük ancak özerklik sayesinde mümkün olur. Özerklik için bazı iç ve dış koşulların birlikte işlemesi elzemdir. Özgürlüğün şüphesiz ki negatif bir anlamı vardır. Dış unsurların tercihlerinize saygı duyması ve müdahale etmemesi bu nedenle gereklidir. Ama negatif bakış hiçbir durumda tek başına yeterli değildir. Özgürlük rasyonellikten bağımsız düşünülemez. Rasyonel tercih, değerlendirme ve muhakeme süreçlerinin işlemesi için ise kişinin değer ve kaynaklara ulaşması gerekir.⁵ İşte tam da bu noktada kültür devreye girer. Üyesi olduğumuz kültür bize tercih için bir bağlam sağlar. Sayısız

⁴ Komüniteryanizm-liberalizm tartışması için bkz. Öztürk (2013).

⁵ Kymlicka (1995a: 75-106, 162-3).

seçeneği mümkün ve anlamlı hale getiren kültür hayatımızı şekillendiren bir olasılıklar dizisidir. Bu konumu nedeniyle kültürle olan ilişkimiz temel bir gerçekliktir. Özgürlük veya özerklik kültürel üyelikten bağımsız bir şekilde tartışılmaz.⁶

Görüldüğü üzere buraya kadar toplulukçuluk ile liberalizmin hassasiyetlerini birlikte ele alır düşünür. Önemli olan bireyin özgürlüğüdür. Ama tercih hakkında somutlaşan özgürlüğün mümkün olabilmesi topluma veya kültüre bağlıdır. Bu temel tespitten sonra tezlerini ulusal kültür-azınlık kültürleri ekseninde daraltarak derinleştirir. Yani o, bütün kültürel formların otonomiyle ilişkisi ayrıca ele almaz. Kymlicka'nın odağındaki mesele liberal ulus devletin etnik azınlıklarla ilişkisindeki asimetrik pozisyonudur. Bu son hatırlatma bağlamında klasik üniter ulus devleti pratiğinin sıkı bir eleştirmenidir Kymlicka.

Devlet biçimleri ve milliyetçilik üzerine bir dizi yan tartışmayla zenginleştirilmiş Kymlicka'nın azınlık hakları kavramlaştırmasının esasları ise şu şekilde formüle edilebilir: Modern ulus devlet nadiren tek bir etnik topluluğa dayanır. Genelde aynı ulus devletin içinde pek çok etnik-kültürel azınlık grubu vardır⁷ (1). Tartışma tüm ulus devletler için değil de, sadece liberal demokratik ulus devlet için yeniden yorumlansa dahi sonuç değişmez. Liberal devletler, tıpkı öyle olmayanlar gibi etnik meseleler konusunda tarafsız değildir. Dahası milliyetçiliği anlama noktasında ideolojik körlük liberalizmin en bilinen özelliklerinden biridir.⁸ Pek çok liberal hala azınlık milliyetçiliğin demokrasi ve refah eksikliğinden kaynaklandığını düşünür.⁹ İyimser yorumda ısrar eder ve etnik milliyetçiliğin politik cazibesini görmezden gelir (2). Ulus devletler geleneksel entegrasyon ve asimilasyon araçlarıyla azınlık kültürünü kontrol etmeye çalışırlar¹⁰ (3). Ancak kimlik hareketlerinin geldiği

⁶ Kymlicka (1989: 165-6, 178-9; Kymlicka (1992: 140).

⁷ Kymlicka (1989: 135).

⁸ Kymlicka (1995: 1-5; Kymlicka (2005: 21-2).

⁹ Kymlicka (2015: 21-4).

¹⁰ Kymlicka (1989: 182-185).